X Rygos šilingo klastotė, 1559 lietuviškas pusgrašis (Nr. 10), du lietuviški (Nr. 11, 12) Aleksandro denarai be datos su gotiška "A", du (Nr. 13, 14) lietuviški pinigėliai su stulpais ir vytimi, 1616 lenkiškas pusantrokas (Nr. 15) ir 1633 prūsiškas šilingas (Nr. 16).

Dauguma monetų yra iš suardytų kapų (Nr. 1-4, 10-13), Nr. 2 ir 3 netgi rastos piniginės atplaišoje. Moneta Nr. 14 rasta k. 41. Kitos monetos čia buvo pamestos arba kaip klastotės - išmestos. Sprendžiant iš šių monetų datų ir nudėvėjimo, kapinyne buvo laidojama XV a. trečiajame ketvirtyje ir bent iki XVII a. antrojo dešimtmečio.

Eugenijus Ivanauskas

VERKIŲ LOBIS

Žymų vaidmenį, tiriant seniausias lietuviškas monetas, suvaidino P.Karazijos monetų su sulpais averse bei vytimi reverse lobių publikacijos. Jis šių monetų kalimą priskyrė Vytautui, senesnes monetas kitiems tyrinėtojams teko skirti Algirdui, Kęstučiui. Ekonomiškai dinamiškiausias XV a. Kazimiero valdymo tarpsnis monetų kalimo atžvilgiu faktiškai liko kaip ir neapimtas. Šią spragą bando užpildyti R. Kiersnovskis, stengdamasis įrodyti, kad iki 1386 m. Lietuvoje monetos nebuvo kalamos. Jis monetas su stulpais averse ir ženklu "ietigalis su kryžiumi" reverse skiria Vytautui. Autorius, pritardamas R. Kirsnovskio nuomonei, skelbia duomenis apie vieną iš didžiausių tokių lietuviškų monetų lobių, aptiktą Verkiuose prie Vilniaus 1941 m., aptaria lobio, o kartu ir jį sudarančių monetų chronologiją.

Į muziejų saugyklas pateko apie 80-90% lobio monetų. Šiuo metu MKČDM yra 1989, o Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejuje 17 monetų. MKČDM esančios monetos buvo nustatytos P. Ka-

razijos. Lietuviškos monetos jo suklasifikuotos į keturias atmainas. Monetas klasifikuojant, remtasi piešinius sudarančių elementų skirtumais bei jų nusidėvėjimu. Taip suklasifikuotų monetų duomenis su tam tikromis išlygomis reikėtų laikyti patikimais (žr. lentelės paaiškinimus). Toliau remiamės šia sąlygiška P.Karazijos sudaryta monetų klasifikacija. Kad ją būtų galima naudoti ateityje, reikėtų suklasifikuoti dar vieną - geriausiai nesuinventorintą lobį ir nustatyti bendriausius atskirų atmainų požymius.

Lietuviškos monetos sudaro 97,85 %, Prahos grašiai ir jų dalys (trys pusės ir vienas ketvirtadalis) - 1,99 % (Karolio IV - 0,05%, Vaclovo IV - 1,94 %), Tartu Liubeko pavyzdžio pfenigis (XIV a. pab. - 1422/1426 m.) - 0,05 %, Nysos heleris - 0,05 %, Volovo heleris - 0,05 % viso lobio monetų skaičiaus. Lobio vertė Prahos grašiais (Prahos grašis = 16 lietuviškų monetų) lygi 161,63 grašio. Lietuviškų monetų vertė lygi 85,48%, čekiškų - 13,97 %, o kitų - 0,116 % viso lobio nominalinės vertės.

Nustatant lobio chronologiją, galima remtis kai kurių užsienio monetų datavimu bei visų monetų nusidėvėjimo duomenimis. Volovo ir Nysos heleriai datuojami apytikriai XV a. trečiuoju dešimtmečiu. Pagal nusidėvėjimą - tai jau nebe naujos monetos. Lietuviškos monetos nusidėvėjimo atžvilgiu įvairios: nuo visiškai nenudėvėtų iki labai nudėvėtų. Visiškai nudėvėtų labai nedaug, tad jų nusidėvėjimą galima laikyti ne itin būdingu aptariamoms monetoms. Čekiškos monetos - nuo labai nudėvėtų iki visiškai nedėvėtų. Lietuviškos monetos pagal nusidėvėjimą (XVI-XVII a. datuotų monetų nusidėvėjimo duomenimis) turėtų apimti apie 1-40 metų apyvartos chronologinį diapazoną, o čekiškos (turint omenyje, kad tarp labai nusidėvėjusių monetų yra abiejų ordinacijų - 1378 ir 1407 m. grašiai) - 20-60 metų. Taigi čekiškos ir lietuviškos monetos turėtų apimti visą ar beveik visą Vytauto valdymo tarpsnį XV a.,

Nenudėvėtų monetų vyravimas tarp lietuviškųjų (žr. lentelę) rodo lobį buvus sukauptą ir, matyt, pa-

slėptą jei ne Vytauto valdymo pabaigoje, tai netrukus po jo mirties (XV a. trečiajame ar ketvirtajame dešimtmetyje). Sprendžiant iš kitų kraštų monetų, greičiausiai XV a. ketvirtajame dešimtmetyje. Jei tradiciškai mėginsime sieti lobį su istorinėmis aplinkybėmis, tai teks apsistoti ties 1433 m. Vilniaus apylinkių siaubimu. Ar lobio paslėpimo data laikysime 1433 m., ar apskritai XV a. ketvirtą dešimtmetį, lietuviškas monetas (priklausomai nuo to, kokio patikimumo ribose datuosime seniausios atmainos nusidėvėjimą - 15-25, 20-30, 30-40 metų) galima bus datuoti 1390/1400-1400/1410, 1400/1410-1410/1420, 1405/1415-1415/1425 m. diapozonuose. Jei Vytautas kaldino šias monetas iki 1430 m. (aptariamas lobis apima visas jų atmainas), mažiausiai rizikinga būtų šių monetų atsiradimą datuoti išvardintų diapozonų ašių ribose - 1400-1410-1415 m. Čekiškos 1407-1419 m. kaldintos monetos iki tokio laipsnio kaip lietuviškos nusidėvėjo per 33/23-21/11 metų, o lietuviškos - maždaug per 40/30-30/20-25/15 metų. Vidurkių panašumas - 22:26,66 m. rodo, kad išvestos patikimos datavimo ribos.

Rašytiniuose šaltiniuose aptariamos monetos, kaip ir Kazimiero su stulpais averse ir vytimi reverse, vadinamos pfenigiais, peniazais ir denarais. Kadangi Aleksandro ir Žygimanto Augusto mažiausio nominalo monetos literatūroje vadinamos denarais, nors taip jos rašytiniuose šaltiniuose beveik nevadinamos (vadinamos tais pačiais pfenigiais arba peniazais), istoriškai būtų pateisinama minėtas Vytauto ir Kazimiero monetas vadinti denarais. Juo labiau, kad ir pfenigis, ir peniazas yra regioninis denaro pavadinimas.

Lentelė. Verkių lobio lietuviškų monetų (MKČDM) nudėvėjimo duomenys[x]

Atmaina	Nudėvėjimo laipsn.	Monetų skaičius[xx]		Pastabos
A	b[xxx]	3	5,26 %	
	c	10	17,54 %	
	d	38	66,66 %	
	e	6	10,52 %	Iš viso 57 (2,93%)
B	a	2	0,31 %	
	b	90	14,00 %	
	c	294	45,79 %	
	d	221	34,42 %	
	e	35	5,45 %	Iš viso 642 (32,99%)
C	a	171	26,43 %	
	b	247	38,18 %	
	c	181	27,97 %	
	d	47	7,26 %	
	e	1	0,15 %	Iš viso 647 (33,25%)
D	a	470	79,66 %	
	b	98	16,60 %	
	c	21	3,56 %	
	d	1	0,16 %	Iš viso 590 (30,31%)
B/C	a	3	33,33 %	
	b	2	22,22 %	
	c	4	44,44 %	Iš viso 9 (0,46 %)
C/D	a	1		Iš viso 1 (0,05 %)

[x] Į lobį atsitiktinai pateko viena lietuviška Kazimiero moneta (inv. Nr. A_9 32324). Lentelėje sveikomis monetomis laikomos dviejų skirtingų monetų pusės (inv. Nr. A_9 34286, 33547).

[xx] Raide a žymimos nenusidėvėjusios, b - mažai, c - vidutiniškai, d - labai, e - visiškai nusidėvėjusios monetos.

[xxx] Klasifikacijos netobulumą kažkiek atspindi nusi-

dėvėjimo duomenys. A atmainos b nusidėvėjimo, B atmainos a nusidėvėjimo, C atmainos e nusidėvėjimo ir D atmainos c ir d nusidėvėjimo monetos faktiškai turėtų priklausyti kitoms atmainoms.

Romanas Senapėdis

ŠILALĖS LOBIS - MONETŲ KOLEKCIJA

Monetų lobis - kolekcija rasta 1966 m. balandžio 27 d. Šilalėje, Kuzmino gatvėje, Liaudies teismo kieme. Lobį rado kiemą tvarkę darbininkai. Monetos suvyniotos į popierių ir įdėtos į metalinę, užrakinamą dėžutę nuo arbatžolių. Dėžutės dydis: 12x8x8 cm. Lobį - kolekciją sudaro 207 sidabrinės, varinės, geležinės XVII-XX a. Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Vokietijos ir kitų valstybių monetos bei 2 medaliukai. 1985 m. Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejui lobį perdavė kraštotyrininkas Vl. Statkevičius. Lobį-kolekciją (NL 55/1-209) sudaro (po kaldinimo metų skliaustuose nurodytas monetų skaičius, jei jų daugiau kaip viena):

LIETUVA. Zigmantas III Vaza (1587-1632). Šilingas. 1623.

Jonas Kazimieras (1648-1668). Šilingas. 1666 (2), 166...

xxx 1 centas. 1936 (2), 10 centų. 1925. 20 centų. 1925. 50 centų. 1925. 1 litas. 1925. 2 litai. 1925. 5 litai. 1925 (2). 5 litai. 1936 (2).

LENKIJA. Zigmantas III Vaza (1587-1632). Trečiokas (Krokuva). 1622.

Jonas Kazimieras (1648-1668). Šilingas. 16... . Šeštokas (Krokuva). 1665, 1666.

Stanislovas Augustas Poniatovskis (1764-1795). 3 grašiai. 1790, 17... .

Aleksandras I (1801-1825). 1 grašis. 1816.

Nikolajus I (1825-1855). 5 zlotai. 1829. 3 grašiai. 1840. 10 grašių. 1840 (2). 25 kapeikos - 50